

Zdraví a nemoc

Rudolf Hauschka

Ze studia duchovní vědy můžeme vědět, v čem spočívá podstata zdraví: v tom, že člověk dokáže silami svého rytmického organismu vytvářet rovnováhu mezi souhrnem svých sil výstavby a sil odbourávání, působících ze soustavy látkové výměny nahoru a ze smyslově-nervové soustavy dolů ke středu, kde se v procesech krve musí obojí vyrovnávat. - Zdraví je individuální, je osobní rovnováhou v rámci již popsaného trojčlenného organismu. Tato rovnováha se také v průběhu doby proměňuje; každá doba má své zdraví a své zvláštní chorobné tendence. Lze si totiž dobře představit, že z tohoto pohledu všechny chorobné stavy spočívají v nerovnováze, v posunu sil. Náš dnešní stav vědomí - to, co nazýváme normálním předmětným vědomím - je založen na zcela určitém spolupůsobení bytostných článků. Vzhledem k duchu vědy a k technice dnes míváme sklon zapojovat nervově-smyslový pól mnohem více než pól látkové výměny. Tato skutečnost určuje obraz nemocí naší doby.

Jelikož vědomí můžeme rozvíjet na základě pochodů odbourávání, tedy za obětování života, mohl Rudolf Steiner razit radikální větu: „*Příčiny nemoci spočívají v lidské schopnosti mít ducha a duši.*“

V bibli je tato skutečnost vyjádřena v obraze „pojedení ze stromu poznání“; tento obraz označuje dobu, kdy člověk do svého duševního těla pojal touhu po hustších živlech, tím si ovšem postupně osvojoval pozemské vědomí až k dnešní předmětnosti. Obrazy legendy o ráji líčí sestup člověka z jemnějších živlů do hustších, jak je popsán již v kapitole III této knihy. - Je to duševní tělo, které tyto vlivy pojímá do sebe; jeho spojení s hmotou s sebou nese smrt, nemoc a omyl.

Od „pádu do hříchu“ začíná řetězec pozemských inkarnací lidského ducha, jež duše snesla do stále nového hledání tělesně-duševní rovnováhy, nutné k zachování zdraví.

Jestliže duševní tělo příliš silně vniká do životních funkcí, vzniká velká chorobná tendence, spojená s křečovitým sevřením, bolestí, zánětem, horečkou a vyčerpáním. Jestliže se vytvoří místa, kde duševní tělo nezasahuje dostatečně, vznikají chladné, plíživé nemoci (protože nejsou ohlašovány bolestí), kdy může docházet k usazování, degeneraci, ale také ke vzniku novotvarů.

Není zde prostor na to, abychom se blíže věnovali rozmanitým možnostem, jak tyto dvě tendence mohou spolu rezonovat, střídat se, tak jako u vah stoupá či klesá hned ta, hned ona miska.

Léčení tedy musí spočívat v uvolňování duševního těla z organické oblasti, nebo naopak v jeho přivádění k ní. Ke zdravé rovnováze může člověk dospět ze dvou stran. Ze strany těla pomocí veškeré medikamentózní nebo fyzikální terapie, ze strany ducha pomocí všeho, co Já zajistí panství nad duševním tělem. Řečené budiž ozřejmeno na příkladu:

Duševní tělo je tělo pociťující, a tak se jeví jako zcela logické, že bolest vzniká tehdy, vsune-li se toto tělo příliš hluboko do hmoty těla - jako první stupeň. Jestliže se nepodaří ihned ho z tohoto křečovitého sevření ve hmotě uvolnit, vzniká jako druhý stupeň zánět; po něm pak může následovat další závažná destrukce tkáně. - V některých situacích lze na základě vlastní zkušenosti konstatovat, že takový řetězec nastává.

Vezměme si zcela triviální případ: Představme si, že musíme jet zcela určitou tramvají, abychom se ráno včas dostali do práce. Může se však stát, že na zastávku přijdeme s malým zpožděním a tramvaj právě odjíždí; běželi jsme, abychom ji stihli, o několik vteřin jsme však přece jen byli pomalejší. Tehdy můžeme - bez ohledu na zlost, která se odehrává

pouze v duši - cítit, že někde, kde máme slabé místo, se duševní tělo křečovitě stáhne, třeba v oblasti žaludku. Vznikne tahavá bolest. Cítíme, jak odjíždějící tramvaj za sebou táhne duši - obrazně řečeno - za žaludek.

Chvat, vnitřní spěch je duševní vlastnost, zmocňuje se však těla, a pokud se často opakuje, ať už z jakýchkoli důvodů, může vést například ke vzniku žaludečního vředu. Ono tisícero pudových

sil své duše naprosto nemáme vždy ve vědomí a má to být také jen malý příklad toho, jak se výroky duchovní vědy před zdravým lidským rozumem v životě často potvrzují. Kdyby v našem příkladu do hry vstoupilo Já s požadavkem klidu, byla by chorobná tendence duševního těla vyrovnána.

V opačném případě se může stát, že se duše v důsledku šoku vytáhne ze spojení s tělem a nedostatečně se pak zajímá o tělesné souvislosti, které by měla podněcovat. Předpokládejme například, že někdo utrpí nějakou osudovou ránu. Jeho duše - odkázaná sama na sebe - se nyní zabývá výhradně touto osudovou ranou na duševní úrovni. Člověk se každého rána probouzí s trýznivou otázkou: „Proč tahle rána musela postihnout zrovna mě?“ Duše se točí v kruhu starostí a smutků a nedostane se dál než k naříkání si na osud. To vede k duševnímu měštnání, k ochromení všech impulsů, k odmítnutí života. Jestliže se takováto duševní nálada ponoří do tělesného dění - a k tomu nutně musí dojít - vznikají tu adekvátní stavy a objeví se poruchy dechu a oběhu, sklony k nachlazení a ztvrdnutí, poruchy jemnější látkové výměny, jež mohou vést ke vzniku revmatu, dny a artropatií všeho druhu.

Pokud zde Já nezasáhne a nepovolá duši k novému rozběhu a znovu tak v přitakání osudu neprobudí zájem o svět a tím i o tělesný život, mohou nastat závažné poruchy; neboť na konci této cesty - zcela bez ohledu na všechna ostatní možná příčinná poškození, která k tomu ještě mohou přistoupit - může stát i tvorba pravého nádoru, který představuje enklávu v tělesném dění, do níž utvářející síly duchovně-duševní bytosti již nemohou zasahovat.

Profesor Moisson z Paříže studoval po deset let úmrtnost na rakovinu v souvislosti s válečnými událostmi v letech 1914 až 1918 a dále. Ukázalo se, že úmrtnost na rakovinu rostla, když se na válečných dějištích odehrávaly otřesné události, které si vyžádaly smrt mnoha příslušníků armád. Projevilo se to zvláště po bitvě u Verdunu. Koncem války nastal pokles úmrtnosti, která se však opět zvýšila, když i ve Francii otřásla poválečná inflace existencí velkého množství lidí. Na to existuje jen jediný lék: svým Já, v němž je možné pochopení vyšších zákonů, vést duši ke klidu a přijetí osudu; to je postoj, který více, než lidé tuší, přispívá rovněž k tělesnému zdraví.

Vidíme tedy, že tělesná onemocnění mají příčiny vždy v duševním životě, přičemž není myšlena jen vědomá část duševního života, ale i povaha duševního těla, které je spojeno s organickou činností a které si přinášíme z minulých pozemských životů.

Jedná-li se však o takzvaná duchovní onemocnění¹, je záležitost opačná. Duch nikdy není nemocný, nikdy nemůže onemocnět, nýbrž je vždy tím, co léčí. Zmatení v duševních schopnostech lze vždy vyvodit z toho, že je deformována fyzická tělesná základna. Takzvaná duchovní [tj. duševní] onemocnění mohou vzniknout jen tehdy, jsou-li zde nejprve jemné deformace fyziologické životní základny myšlení, cítění a chtění.

V předchozím textu již bylo uvedeno, jak například myšlení vzniká zrcadlením světových myšlenek v nervové soustavě. Nemocný mozek - jako zrcadlo světových myšlenek - vrhá takzvanému duchovně [tj. duševně] nemocnému zkreslený obraz stejně, jako by člověk v pokřiveném zrcadle spatřil svou zkreslenou fyziognomii. Na zrcadlení těla se ovšem nepodílí jen mozek, ale veškeré orgány, takže nuance cítění a chtění jsou vyvolávány narušením

¹ V češtině, na rozdíl od němčiny, obvykle označovaná jako *duševní*. (Pozn. překl.) 64

srdce, ledvin nebo jater. Deformace pak bývají doprovázeny jemnějšími poruchami rytmu a látkové výměny.

V dnešní době je pohled vědy zcela fixován na myšlenku takzvaných původců a má se za to, že onemocnění jsou vyvolávána mikroorganismy nebo viry. Od doby Pasteura a Kocha se za každým onemocněním hledá původce a spokojenost zavládne teprve tehdy, je-li odhalen jeden z těchto nepatrných organismů, které údajně hrají při onemocnění roli. V této souvislosti si připomeňme Pettenkofera, který byl velkým Pasteurovým odpůrcem - aby dokázal, že myšlenky Pasteura a jeho školy jsou mylné, nechal si z Paříže poslat virulentní kulturu cholery, namazal si ji na chleba s máslem a před studenty na univerzitě ji spořádal.

Pasteurovu výzkumu můžeme být vděční za to, že nás uvedl do podstaty jednobuněčných organismů (bakterií, bacilů, koků, spirochét). Tento výzkum samotný je nenapadnutelný, avšak závěry, které byly na základě myšlení tehdejší vědy vyvozeny, jsou platné jen omezeně a vyžadují rozšíření duchovní vědou; neboť to nejpodstatnější tomuto výzkumu dosud unikalo - i když jednotliví vědci to dnes už vidí - totiž to, že tyto jednobuněčné organismy se vyvíjejí jen na životě již podléhajícím zkáze. Všechny tyto jednobuněčné organismy jsou takzvaní parazité a jako živná půda jim může posloužit jen život, který se již rozpadá. Jestliže se tedy někde v organismu rozpadá život, nalézají zde tyto specifické mikroorganismy živnou půdu. Takové projevy rozpadu v organismu se ovšem odehrávají všude tam, kde je narušena vzájemná souvislost bytostných článků; tady se ukazují příznaky odbourávání a rozpadu, poskytující parazitům vítanou živnou půdu. Nelze proto říci, že mikroorganismy jsou příčinou nějakého onemocnění, nanejvýš že jsou jeho příznakem. Můžeme vědět - a také to víme - že k nákaze patří takzvaná dispozice. Tato dispozice je však oním vlastním onemocněním; napadení bakteriemi je jen příznakem již přítomného onemocnění, rozumíme-li jím právě disharmonii bytostných článků, nedostatečnou rovnováhu.

Současník by se mohl ptát: Jak ale potom vznikají epidemie? K zodpovězení této otázky to musíme vzít poněkud zeširoka a vysvětlit ji na příkladu. Je známo, že dítě v období mezi narozením a výměnou zubů lze v oblasti výchovy usměrňovat jen na základě vzoru. Dítě vše napodobuje; každé gesto - ať už fyzické či duševní - dítě napodobí. Z tohoto důvodu je důležité, aby v tomto vývojovém období vyrůstalo v morálním prostředí. Je nesmysl činit dítěti morální výtky; nepůsobí a dítě pouze odpuzují. Z pedagogiky Rudolfa Steinera víme, že dítě si v této době - tedy od narození do výměny zubů - vypracovává vlastní, na mateřském organismu nezávislé životní tělo; podstatou životního (éterného) těla je ovšem napodobování. Když si takové dítě hraje s jiným dítětem, v němž už odpor proti silám dědičnosti dospěl do kritického stadia a začíná u něho například propukat spála, pak ono dítě, které má rovněž sklon bránit se proti dědičným silám, napodobí gesto druhého dítěte a také onemocní spálou; tak může docházet k nákaze čistě na základě napodobování. Ani tady to koneckonců nejsou původci, kdo nemoc vyvolává, nýbrž potřeba začít se bránit zděděnému modelu, vycházející z duchovně-duševní bytosti.

Současník se pak zeptá; Jak je tomu ale u dospělých, když epidemie cholery nebo tyfu či moru pustošily celé kraje? I tady může duchovní badatel poukázat na hlubší příčiny takových epidemií. Nehledě na to, že i každý dospělý má samozřejmě éterné tělo - tedy svou napodobující složku - které může být za příslušné dispozice ovlivněno, Rudolf Steiner v přednáškovém cyklu o theo- sofické morálce popisuje, že hlubší dispoziční příčinou například „černého moru“ ve středověku mohly být katastrofy v předchozím pozemském životě, spojené s velkým strachem.² V tomto případě uvádí vpády Hunů do střední Evropy. -

² R. Hauschka má zřejmě na mysli přednášku z 29. 5. 1912 z Norrköpingu (GA 155, str. 94), kde ovšem R. Steiner mluví o malomocenství, nikoli moru neboli „černé smrti“; podobně viz přednášku R. Steinera z 28. 8. 1906 ze Stuttgartu (GA 95) nebo přednášku z 22. 7. 1907 z Kasselu (GA 100) - viz Rudolf Steiner: *Reinkarnace a karma*, Fabula 2014, str. 87n a 125. (Pozn. překl.) 66

Takové zážitky bývají obvykle stráveny lidským Já, to znamená zvládnuty duchem; často tomu však zabrání strach.

Co se v lidském organismu stane, když se vyděsíme? Já je v důsledku šoku vytěsněno ze spojení těla, duše a ducha a není již pánem duše a životního těla. Lidově se také říká, že člověk ztratí hlavu. Rudolf Steiner pak podrobně popisuje, jak se to proměňuje v dispozici k nemoci v další inkarnaci, což umožní napadení specifickými organismy.

Jakkoli vítáme pokroky v hygieně, musíme si přesto uvědomit, že to nejsou ony, co koneckonců zabraňuje vypuknutí epidemií, nýbrž hygiena duše samotné, která je umožňována silným Já. Nejlepší ochranou před takzvanou nákazou je silné Já - kurážný duch - které je dobře ukotveno v těle. Má-li sestra na infekčním oddělení strach, je i přes veškerá vnější hygienická opatření ztracená. Je to koneckonců přece duch, kdo nás uchovává při zdraví.

V této souvislosti je také zajímavé, že podle Schanderlových výzkumů, potvrzovaných výsledky ruských vědců, mikroorganismy modifikují své formy a vlastnosti podle svého prostředí. Například prostředí dispozice k choleře může tělu vlastní mikroorganismy přeměnit v bacily cholery. Není tedy vůbec jisté, že k napadení organismu bacily cholery došlo zvenčí; mnohem spíše je tomu tak, že se v tyto bacily změnil v důsledku změny prostředí tělu vlastní mikroorganismy, přičemž změna prostředí může spočívat v narušené kooperaci bytostných článků.

Je samozřejmé, že abnormní napadení organismu mikroorganismy může druhotně vyvolat další závažná poškození, jak se také projevují v průběhu nemoci při epidemickém onemocnění.

Na závěr lze říci, že pro zdraví je rozhodující příslušné spojení těla, duše a ducha, vznikající v určitém vývojovém období lidstva, a každý posun v tomto spojení má za následek nemoc. Přitom je třeba uvážit, že toto spojení neplatí pro všechny lidi jedné doby současně; podle části Země, kterou vezmeme v úvahu, a podle rasových zvláštností bývá totiž spojení těla, duše a ducha obvykle poněkud rozdílné. Zatímco jedna rasa je dosud vázána v souvislostech, které mají jiné už za sebou, předjímají již další rasy budoucí stavy.

Co se týče éterných sil Země a jejich geografického rozložení - z něhož vyplývá něco na způsob éterogeografie - již jsem v knize *Člověk a výživa* popsal, že na Východě vidíme převahu rozpínavých, uvolňujících tepelně-éterných sil, kdežto na Západě jsou účinnější éterné síly zhutňující hmotu, což je patrné například na mamutím vzrůstu některých obřích stromů, obřích kaktusů atd.²¹

V souladu s tím je i éterné tělo člověka na Východě více spojené s kosmickými silami, takže se jeví jako přečnávající fyzickou hla-

OBRÁZEK 7:
Spojení těla, duše a ducha na Východě, Západě a ve Středu.

vu, zatímco éterné tělo Američana je silněji spojeno se zemí (viz obr. 7).

To také vysvětluje duševní konstituci Asiata, která se liší od konstituce Středoevropana; Asiat dosud mnohem silněji koření v duchovním nazírání, kdežto Američan se daleko

intenzivněji propojil s hlubinnými silami Země, a má tak sklon k vědeckému zkoumání hmoty (*matérie*), ale také k materialistickému pojetí světa.

S ohledem na zdraví a nemoc bude tudíž třeba použít jiná měřítka na Východě, Západě nebo ve Středu.